

СУМСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Серіх Л.В.

Вивчення предмета
"Образотворче мистецтво"
у 2010-2011 навчальному році

ББК 74.268.51

С 33

Серія "Виховує мистецтво" започаткована з метою висвітлення творчих надбань учителів мистецьких дисциплін. Редактор серії – **Л.В.Сєрих**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики виховання, методист образотворчого мистецтва Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Рецензент:

Коздровська В.М., член Національної Спілки майстрів народного мистецтва України, заввідділом декоративно-прикладного мистецтва Сумського палацу дітей та юнацтва.

С 33 Сєрих Л.В. Вивчення предмета "Образотворче мистецтво" у 2010-2011 навчальному році : методичні рекомендації / Л. В. Сєрих. – Суми : РВВ СОІППО, 2010. – 23 с.

У методичних рекомендаціях висвітлені передумови ефективного вивчення образотворчого мистецтва у 2010-2011 навчальному році.

Важливим у вивченні образотворчого мистецтва є надані в методичних рекомендаціях завдання уроків образотворчого мистецтва в сучасній школі.

Детально розглянута методика вивчення творів образотворчого мистецтва учнями.

Методичні рекомендації будуть корисними для вчителів образотворчого мистецтва, вчителів предметів художньо-естетичного профілю, організаторів методичної роботи у школі, місті, студентів мистецьких факультетів, викладачів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва у школах різного типу та в позашкільних навчальних закладах.

Рекомендовано до видання кафедрою теорії та методики виховання Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № від 2010 р.).

© Сєрих Л.В., 2010

© РВВ СОІППО, 2010

Зміст

1. ДОСВІД КРАЩИХ УЧИТЕЛІВ ОБЛАСТІ У 2009-2010 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ	4
2. ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРЕДМЕТА "ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО"	7
3. МЕТОДИЧНА РОБОТА В МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД	11
4. МОДЕРНІЗАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ	14
5. ЗАВДАННЯ УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	15
6. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	18
7. ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	23

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до вивчення предмета “Образотворче мистецтво”
у 2010 – 2011 навчальному році

Серих Лариса Володимирівна

**ДОСВІД КРАЩИХ УЧИТЕЛІВ ОБЛАСТІ
У 2009-2010 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

Шкільна художньо-естетична освіта покликана сприяти засвоєнню учнівською молоддю національного та світового культурно-мистецького досвіду, а також формувати умови й можливості для активної участі молодого покоління в художньо-комунікативних процесах сучасного суспільства.

Одним із найважливіших завдань шкільної мистецької освіти є досягнення такого рівня художньої культури учнів, який надасть їм можливість самостійно сприймати, розуміти й інтерпретувати твори мистецтва різноманітних епох, напрямів, авторів та керуватися ними у дорослому житті з метою збагачення власного духовного світогляду, а також розвивати свій власний творчий потенціал.

Для виконання цих завдань потрібно використовувати сучасні навчальні ресурси, проектні технології. Вчителі образотворчого мистецтва розробляють методичні посібники, для кожної теми до розробки уроку додають цікавий текстовий інформаційний матеріал, а для ознайомлення з творами образотворчого та музичного мистецтва створюють презентації.

Так у 2009-2010 навчальному році на виставці передового досвіду були представлені методичні посібники розроблені кращими вчителями образотворчого мистецтва нашої області, а також серія цифрових ресурсів.

Методистом з ОМ Серих Л.В. були надані рецензії на методичні розробки: **"Формування екологічної культури учнівської молоді"** Кульбачної Віри Миколаївни, заступника директора з виховної роботи Недригайлівської спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів. Методична розробка Кульбачної Віри Миколаївни, заступника директора з виховної роботи Недригайлівської спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів заслуговує на позитивну оцінку, схвалення та може бути рекомендована до друку.

Були розглянуті **передові педагогічні досвіди** педагогів області та надані рецензії: на досвід роботи керівника драматичного гуртка Лебединського міського центру дитячої та юнацької творчості **ФЕДІРКО СВІТЛАНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ «Діагностика та розвиток театральної обдарованості в умовах позашкільного навчального закладу»**. Оскільки досвід схвалено й узагальнено на міському рівні протокол № 4 від 13.04.2010 року, то запропоновано його занести до картотеки передового педагогічного досвіду й анотованого каталогу за умови, якщо будуть додані рецензії двох фахівців:

ГОНЧАРЕНКО ОКСАНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ, керівника гуртка методиста Путивльського центру позашкільної роботи Путивльської районної ради **«Розвиток творчих здібностей дітей засобами декоративного розпису»**. Матеріали досвіду відповідають до вимог такого типу робіт, гідні для вивчення на обласному рівні, але пропонуємо, щоб досвід пройшов апробацію на районному рівні, був вивчений Путивльським відділом освіти й далі був узагальнений на обласному рівні;

СІРИК ОКСАНИ ІВАНІВНИ, учителя образотворчого мистецтва Капустинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Липоводолинського району **«Формування творчої особистості засобами мистецтва»**. Досвід Сірик О.І. апробований на рівні школи, схвалений на раді методичного кабінету Липоводолинської райдержадміністрації, оформлений (виконаний), відповідно до вимог щодо подання матеріалів керівних і педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів, але має спочатку бути вивченим й узагальненим на рівні району;

ПРОХОРЕНКО ГАННИ ОЛЕКСАНДРІВНИ, Шосткинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5 Шосткинської міської ради **«Світ захоплень»**. Матеріал може бути використаний для поновлення кабінету передового педагогічного досвіду, за бажанням автора (матеріал досвіду може бути узагальненим на рівні Шосткинського управління освіти Шосткинської міської ради);

ЛЯЩЕНКО ОЛЕНИ МИХАЙЛІВНИ, вчителя Конотопської художньої школи **«Вивчення графічних технік в дитячих художніх школах»**. Були надані рекомендації:

1. Узагальнити досвід Лященко О.М. управлінням освіти Конотопської ради.

2. Доопрацювати матеріали відповідно до загальних вимог та вимог до структурних елементів матеріалів ППД.

3. Опис досвіду має бути не менше 10 сторінок друкованого тексту.

4. Результати вивчення й узагальнення досвіду мають нести якісну й кількісну характеристику;

КЕБЕЦЬ СВІТЛАНИ МИКОЛАЇВНИ ТА САРВИР СВІТЛАНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ, учителів Глухівської загальноосвітньої школи I-III ступенів №6 Глухівської міської ради **«Розвиток творчих здібностей учнів на уроках образотворчого мистецтва»**. Але, зважаючи на багато позитивного у передовому педагогічному досвіді, слід зазначити й деякі недоречності, які не впливають на загальну оцінку досвіду:

- до досвіду мають додаватися 2 рецензії фахівців;
- мають бути характеристики на авторів досвіду (анкетні дані, текст, висновки, підпис відповідальної особи);
- не зрозуміло основну ідею досвіду та в яких закладах м. Глухова проводилась апробація.

Матеріали передового педагогічного досвіду Кебець С.В. та Сарвир С.О. з незначними змінами й рецензіями фахівців можуть бути занесені до обласної картотеки та анотованого каталогу передового педагогічного досвіду;

САВЧЕНКО ІННИ МИХАЙЛІВНИ, Краснопільського районного центру дитячої та юнацької творчості **«Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у роботі педагога позашкільного навчального закладу»**. Отже, матеріали з досвіду, в цілому, відповідають вимогам щодо подання такого типу робіт й можуть бути використані у кабінеті передового педагогічного досвіду.

У 2010-2011 навчальному році проводиться Всеукраїнський конкурс педагогічної майстерності "Вчитель року" у номінації "Образотворче мистецтво", то слід звернути увагу на проведення Всеукраїнського конкурсу "Вчитель-року – 2011", своєчасно попередити вчителів області та дати можливість учителям проявити свої творчі здібності, презентувати яскраві методичні знахідки тощо.

У кабінеті передового педагогічного досвіду Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти є кращий педагогічний досвід роботи за темою: **«Особистісно-орієнтований підхід – складова у формуванні зацікавленості школярів образотворчим мистецтвом»** **ЛАТІФОВОЇ НЕЛЛІ ГРИГОРІВНИ**, вчителя загальноосвітньої школи I-III ступенів № 27, м. Суми Сумської міської ради, **ПЕРЕМОЖЦЯ II (ОБЛАСНОГО) ЕТАПУ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ «УЧИТЕЛЬ РОКУ – 2007»**.

Запрошуємо всіх небайдужих ознайомитися з кращими матеріалами та узяти участь в конкурсі педагогічної майстерності.

З творчим доробком вчителів Сумщини можна ознайомитись у кабінеті передового педагогічного досвіду (корпус № 2), а також на сайті нашого інституту.

ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРЕДМЕТА "ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО"

У 2008-2009 навчальному році Міністерством освіти і науки було започатковано проведення системних заходів, спрямованих **на поліпшення якості освіти**, удосконалення змістового наповнення шкільних дисциплін. Так, було проведено наряду з іншими нараду з питань вивчення предметів художньо-естетичного циклу. За її наслідками Міністерством схвалено **План дій** щодо поліпшення якості дошкільної та шкільної освіти з предметів художньо-естетичного циклу. Матеріали цих нарад розміщені на сайті МОН.

Наслідки реалізації зазначених заходів мають стати предметом обговорення на методичних об'єднаннях вихователів дошкільних навчальних закладів та вчителів у серпні 2010 року. Особливо потрібно звернути увагу на створення в навчальних закладах кабінетів предметів художньо-естетичного циклу, де стане можливим використання сучасних медіа технологій.

У наступному 2010 - 2011 навчальному році слід приділити увагу таким напрямкам діяльності, як засвоєння нового змісту освіти у 10 класі при викладанні нового курсу «Художня культура України»; підвищенню ефективності особистісно-зорієнтованих технологій та методик навчання; удосконаленню контрольної-оцінювальної діяльності вчителя; реалізації допрофільної підготовки учнів.

Образотворче мистецтво в 1-4 класах вивчається за програмою Л. Любарської та Л. Вовк (вид. «Початкова школа», 2006 р.), а в 5-7-х класах – за програмою Е. Белкіної, А.Поліщук та ін. (вид. «Перун», 2005 р.). Зміст програм спрямований на збагачення емоційно-естетичного досвіду учнів під час сприймання навколишнього світу і практичної діяльності. Віддзеркалення цього світу в художньо-творчій діяльності кожного учня є важливим завданням для вчителя образотворчого мистецтва.

Умовою успішної реалізації завдань предмета в 5-7-х класах за програмою Е. Белкіної, А. Поліщук та ін. (вид. «Перун», 2005 р.) є:

- залучення учнів до розуміння змісту та сутності мистецтва шляхом особистісно-емоційного сприйняття художньої інформації;
- керування художньо-творчим розвитком учнів з урахуванням вікових, індивідуальних, національних, культурних, регіональних особливостей і традицій;
- навчання учнів мови мистецтва і формування навичок практичної роботи винятково в художньо-образному ключі;
- забезпечення задоволення від художньої праці шляхом емоційного зацікавлення нею;
- організація уроків за законами мистецтва (не стереотипність, структурна різноманітність, створення

відповідного до теми уроку емоційного настрою, залучення учнів до співпереживання тощо).

Програма передбачає такі основні види художньої діяльності учнів на уроках: а) сприймання, б) практична художня діяльність (творча, репродуктивно-творча).

Програмою не передбачаються окремі уроки тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів. Оцінка за тему повинна враховувати позитивні зрушення (від уроку до уроку) у ставленні учнів до образотворчої діяльності, прагненні спілкування з приводу мистецтва та якість виконаних художньо-творчих робіт: живопису, малюнка, аплікації, виробів із глини (пластиліну, солоного тіста), різних видів паперу, картону тощо, за основу якісної оцінки яких береться виразність, наявні естетичні характеристики і ступінь реалізації поставлених завдань.

Вивчення художньо-естетичних дисциплін як цілісного компонента мистецько-культурологічної шкільної освіти передбачає:

- *надання на уроках мистецтва першочергового значення сприйняттю та інтерпретації творів, що є доступним для всіх без винятку учнів, на відміну від практично-виконавської діяльності, яка об'єктивно виявляє і демонструє різний рівень творчих здібностей учнів;*
- *обізнаність учителя щодо змісту паралельного мистецького предмета (музика - образотворче мистецтво) та узгодження форм і методів їх викладання;*
- *узгодження вчителями мистецьких дисциплін вимог до навчальних досягнень учнів та відмова від таких видів діяльності, що не є потрібними на уроках мистецтва в загальноосвітній школі (наприклад засвоєння учнями спеціальних теоретичних знань та виконання ними письмових робіт).*

Особливої уваги потребує забезпечення цілісності та наступності у викладанні музичного та образотворчого мистецтва між **початковою та основною ланками шкільної освіти**, відповідно до змісту навчальних програм.

При викладанні образотворчого мистецтва відносно учнів на уроках потрібно дотримуватись таких установок:

- 1). *Чіткості поставлених завдань;*
- 2). *Наявності ілюстративного та музичного матеріалів (у вигляді супроводу самостійної творчої роботи або окремих музичних творів з ідентичним створюваному художнім образом);*
- 3). *Виділенню достатнього часу на виконання практичного завдання;*
- 4). *Врахуванню інтересів та здібностей учнів;*
- 5). *Аналізу та об'єктивному оцінюванню практичних робіт.*

Так, наприклад, у 7 класі для глибшого усвідомлення учнями закономірностей мистецьких явищ архітектури крім інформативного та ілюстративного матеріалу розміщених у підручнику потрібно пропонувати різноманітні види художньої діяльності: короткий мистецтвознавчий аналіз твору в контексті культурної епохи, вивчення особливостей індивідуального стилю митців різних епох, практичні завдання (зокрема, індивідуальні проекти забудови майданів, вулиці, садиби, парку, дизайн-проекти сучасної архітектури та архітектури майбутнього з урахуванням індивідуальних інтересів учнів).

Для викладання образотворчого мистецтва в 5-6 класах можна скористатись методичними рекомендаціями поміщеними в Інформаційних збірниках МОН №№19-21 за 2006 р., для 7 класу - в Інформаційних збірниках МОН №№19-21 за 2007 р.

Альтернативою вивченню автономних предметів «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво» може бути інтегрований курс за програмою «Мистецтво» (автор Л. Масол та ін.) для 1-4 класів (вид. «Початкова школа», 2006 р.) та 5-8 кл. (вид. «Перун», 2005 р.).

Зміст усіх зазначених вище програм реалізовано в електронних навчально-методичних посібниках видавництва «Контур-плюс» (м. Рівне).

У старших класах загальноосвітніх навчальних закладів гуманітарного спрямування слід приділити увагу поширенню вивчення художньої культури та основ естетики.

Однією з умов ефективного впровадження мистецької культури є створення **художньо-естетичного середовища** в навчальному закладі (картинні галереї, мистецькі світлиці, художні майстерні) та активна взаємодія з навколишнім соціокультурним середовищем, закладами культури (музеями, виставковими залами, театрами) з урахуванням індивідуальних здібностей, інтересів і потреб учнів.

Передбачається організація зустрічей з митцями – народними і професійними, а також використання різноманітних форм позаурочних занять, пов'язаних зі специфікою класів загальноосвітньої школи або спеціалізованої. На уроках повинна панувати атмосфера піднесеності, яка сприятиме створенню естетичної аури, передачі духовної енергії мистецьких шедеврів творчим роботам учнів.

Впровадження сучасних медіа-засобів, зокрема комп'ютерних технологій у процесі викладання образотворчого мистецтва передбачає користування CD-інформацією з мистецтва, мережею Інтернет.

В інформаційному просторі мережі Інтернет існує велика кількість Web-сайтів, на яких розміщено інформацію, присвячену *українському образотворчому мистецтву*. Зокрема, на сторінках сайту <http://www.artsmaidan.kiev.ua> «[ArtsMaidan](#)» - [галерея сучасного українського мистецтва](#)» розміщено твори сучасних українських митців on-line у жанрах живопису, графіки, скульптури, кераміки, портрету і натюрморту, декоративно-прикладного мистецтва.

На сайті www.heritage.com.ua «Українська спадщина» можна знайти матеріали з архітектури (дослідження, реставрація, публіцистика, архітектори) та краєзнавства (заповідники). Сайт www.artofukraine.com «Art Of Ukraine - сучасне мистецтво українських художників» містить інформацію про сучасних українських художників (біографії, творчість, галерея творів). Цікаві матеріали про історичні архітектурні пам'ятки України (Софійський собор, Андріївську церкву, Золоті Ворота, Кирилівську церкву в Києві, Судацьку фортецю в Криму) розміщено на сайті www.sophia.org.ua «[Софія Київська - національний заповідник](#)». Про пам'ятки архітектури, історії та монументального мистецтва України (їх опис, ретроспективні та сучасні зображення, фотографії, класифікація пам'яток за стилем та статусом) розповідає сайт www.oko.kiev.ua «ОКО - архітектура і краєзнавство України». Київську віртуальну художню галерею розміщено на сайті <http://art-gallery.kiev.ua>, де подано інформацію про київські художні музеї та Михайлівський собор, а також розміщено біографії сучасних українських художників, галерею їхніх робіт. Сайт <http://prostir.museum/museums/ua/> пропонує загальні відомості про музеї України, які систематизовані за регіонами та типами колекцій.

Рекомендуємо скористатись методичним посібником «Можливості використання Інтернету вчителями образотворчого, музичного мистецтв, художньої культури України та світу». Щербенко С. К. – Черкаси. ОІПОПП, 2010.

З огляду на збереження цілісності та наступності предметів, що забезпечують освітню галузь «Естетична культура», художню культуру та основи естетики варто викладати (за умови відповідної кваліфікаційної підготовки) вчителям мистецьких дисциплін у всіх загальноосвітніх школах. Підготовка зазначених фахівців здійснюється шляхом проходження курсів при СОІППО та семінарської підготовки при районних (міських) методичних кабінетах з «Художньої культури, 9 клас» у 2008-2009 н. р. та з «Художньої культури, 10 клас» у 2009-2010 н. р..

Художньо-естетична освіта завдяки розмаїттю засобів впливу на особистість і потенціальним можливостям посідає особливе місце в системі загальної середньої освіти, впливаючи на процес саморозвитку людської духовності, залучає людину до світових художніх надбань, що позитивно позначається на творчих здібностях не лише окремої особистості, а й суспільства в цілому як у певно визначених історичних умовах, так і в умовах його власного самовідтворення.

У 2010-2011 н. р. діяльність педагогічних колективів, навчальних закладів, методичних служб, органів управління освітою має бути спрямоване **на підвищення якісного рівня освітніх послуг** шляхом:

- *активного впровадження в навчальний процес інтерактивних форм і методів мистецької освіти;*
- *виховання у дітей та молоді цілісної системи цінностей і духовних пріоритетів;*
- *забезпечення реалізації «Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах» (Інформаційний збірник МОН №10 за 2004 р.).*

Місцевими органами управління освітою, керівниками загальноосвітніх навчальних закладів має продовжуватись робота щодо створення у школах належних умов для **організації допрофільної підготовки**. Для предметів художньо-естетичного циклу вона може реалізовуватись через вивчення окремих предметів на диференційованій основі, інтегрованого курсу «Мистецтво», викладання предметів «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво» за програмами поглибленого вивчення предметів, упровадження курсів за вибором; профільної орієнтації; інформаційної роботи та інші.

Диференційоване навчання у 9-10 класах забезпечується поглибленим вивченням окремих предметів, яке регламентується Примірним положенням про класи з поглибленим вивченням окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах (наказ МОН №312 від 08.04.2009р.). **Нові програми для поглибленого вивчення предметів** розміщені на сайті МОН.

МЕТОДИЧНА РОБОТА В МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД

Гарний вчитель – постійно знаходиться в творчому пошуку, не зупиняється, не чекає наступної атестації, не підвищує свою кваліфікацію тільки під час проходження курсової перепідготовки в інституті післядипломної педагогічної освіти або на засіданнях методичного об'єднання вчителів образотворчого мистецтва – шукає шляхи вдосконалення у міжкурсовий період.

Методична робота в міжкурсовий період проводиться в колективній та індивідуальній формі. Ці форми роботи є складовою також і самоосвіти вчителів.

Зміст індивідуальної самоосвіти педагога охоплює систематичне вивчення політичної, психолого-педагогічної, наукової літератури, безпосередню участь у роботі шкільних, районних та обласних методичних об'єднань, семінарів, конференцій, педагогічних читань, розробки окремих проблемних питань, пов'язаних з удосконаленням навчально-виховної роботи, проведення експериментальних досліджень, підготовку доповідей, огляд педагогічних та методичних журналів, збірників.

Уся робота методоб'єднань вчителів образотворчого мистецтва має бути направленою на:

- систематизування роботи вчителя по напрямках та видах мистецької діяльності;
- узагальнення, організацію обміну досвідом вчителів мистецьких дисциплін на різних рівнях;
- впровадження новітніх інформаційних технологій навчання;
- підготовлення вчителів до атестації та участі в конкурсі «Вчитель року» в номінації «образотворче мистецтво»;
- надавання допомоги молодим спеціалістам та вчителям–нефахівцям образотворчого мистецтва у підготовці методичних розробок, оволодінні інноваційними технологіями навчання шляхом проведення індивідуальних та колективних консультацій та організації наставництва;
- пропагування новинок методичної та навчальної літератури, публікацій педагогічних видань;
- організацію друку своїх досягнень у науково-педагогічній пресі;
- організацію конкурсної та виставкової діяльності власних творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва та учнівських;
- створення електронних носіїв інформації з образотворчого мистецтва як наочний візуальний ряд;
- формування естетичної культури школярів, створення сприятливих умов для ефективного естетичного виховання дітей тощо.

Форми і методи підвищення педагогічної компетентності вчителів образотворчого мистецтва можуть проводитись за такою орієнтовною моделлю (табл. 1).

Модель НЗПМ (неперервного зростання професійної майстерності вчителя образотворчого мистецтва)

Установа	Зміст діяльності	Основні методи, заходи
Курси при Сумському ОІППО	<ul style="list-style-type: none"> - науково-методичне та інформаційне забезпечення закладів освіти; - підтримка та розвиток інноваційної діяльності в освіті, інноваційних навчальних закладів; - створення науково обґрунтованої, гнучкої та розгалуженої системи неперервного підвищення кваліфікації; - забезпечення на основі вдосконалення професійної діяльності фахівця неперервності та наступності у розвитку його особистості; - оновлення теоретичних і практичних знань спеціалістів, стимулювання процесу самовдосконалення у зв'язку з підвищенням вимог до рівня кваліфікації та необхідністю засвоєння сучасних методів розв'язання професійних завдань; - вироблення стратегії розвитку професійно-педагогічної освіти та самоосвіти, визначення її пріоритетів; - організація наукових досліджень, спрямованих на розвиток професійної компетентності педагогів і керівних кадрів; - надання практичної допомоги педагогічним і керівним кадрам у доборі актуального змісту освіти, методів його реалізації та оволодіння ними; 	Курси підвищення кваліфікації (очні, очно-заочні, дистанційні, кредитно-модульні), самоосвіта, міжкурсові заходи

<p>Районний (міський) методичний кабінет</p>	<ul style="list-style-type: none"> - приведення кваліфікації кадрового потенціалу педагогів до сучасного рівня вимог; - створення творчої атмосфери в освітніх закладах, культивування інтересу до інновацій та їх ініціювання; - створення мережі експериментальних майданчиків, авторських майстерень, студій тощо з окремих напрямків навчально-виховної та науково-методичної роботи, керівництво, консультування та координація їх діяльності; - вивчення та поширення перспективного педагогічного досвіду педагогів; - допомога у самовизначенні та виборі необхідного розвивального в професійно-особистісному відношенні освітнього маршруту і режиму навчання; - здійснення інноваційної діяльності 	<p>моделювання, консультації, дискусії, тренінги, практикуми, майстер-класи тощо</p>
<p>Шкільний навчальний заклад</p>	<ul style="list-style-type: none"> - з'ясування кола проблем, якими цікавляться педагоги, які хвилюють їх, діагностика їхніх потреб; - прогнозування мети, завдань, основних напрямків і принципів роботи з педагогічним колективом, окремими педагогами; - створення творчої атмосфери в навчальному закладі, позитивного психологічного клімату; - формування інформаційної культури педагогів через систематизацію знань у галузі інформаційних технологій; - забезпечення можливостей для особистісного та професійного самовдосконалення кожного педагога за рахунок розробки і реалізації програм розвитку і саморозвитку особистості; - створення вчителеві умов для інтелектуального, соціального і духовного розвитку, самореалізації особистості; - досягнення оптимальної реалізації впливу самоосвіти на розвиток особистості вчителя та учня тощо. 	<p>кваліметричні, інтерактивні, проектні методи, висновки, узагальнення результатів,</p>

МОДЕРНІЗАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ

Для забезпечення якісної освіти необхідне створення навчальних кабінетів з дисциплін художньо-естетичного циклу в загальноосвітніх

навчальних закладах з комп'ютером, електронною бібліотекою, навчально дидактичним матеріалом та підписними періодичними виданнями – науково-методичного журналу «Мистецтво та освіта», освітньо-мистецького посібника-часопису «Артклас», журналу «Народне мистецтво» та іншими українськими та закордонними мистецтвознавчими, навчально-методичними виданнями.

ЗАВДАННЯ УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Як предмет естетичного циклу в школі, образотворче мистецтво здійснює естетичний та художній розвиток учнів, виховує у них емоційну чутливість до прекрасного, інтерес до мистецтва взагалі та художньо-творчої діяльності зокрема, розвиває естетичну ерудицію.

Завдання образотворчого мистецтва в сучасній школі полягають у:

- *розвитку усвідомлення явищ художньої культури та їх ролі в житті людини, суспільства;*
- *вихованні активного естетичного ставлення до явищ дійсності та мистецтва;*
- *систематичному та цілеспрямованому розвитку візуального та естетичного сприймання;*
- *формуванні практичних навиків та умінь у різних видах образотворчої діяльності;*
- *виявленні та удосконаленні художньо-творчих здібностей;*
- *послідовному формуванні естетичної культури особистості.*

Ще до недавнього часу образотворче мистецтво було в школі так званим "другорядним" предметом і обмежувалося такими видами діяльності учнів, як створення самостійних творчих робіт в різних техніках і матеріалах та розмови про мистецтво.

Зараз спостерігаються тенденції до позитивних змін, орієнтованих на більш якісний загальний та естетичний розвиток особистості. Вони передбачають насамперед удосконалення здібностей дитини до емоційно-естетичного відгуку на твори мистецтва та активізацію її творчого потенціалу, чому сприяє введення нових програм з образотворчого мистецтва в 1-7 класах, інтегрованого курсу «Мистецтво» в 1-8 класах та інтегрованого курсу «Художня культура» в 9-11 класах.

Але зміни ці у свідомості школярів ще мало відчутні. Якщо у молодших школярів авторитет образотворчого мистецтва ще досить високий (з-поміж інших видів художньо-естетичної діяльності образотворчому мистецтву віддають перевагу 30-40% учнів початкових класів), то в середніх класах інтерес школярів помітно слабшає (20-30%

підлітків визначають цей вид мистецтва як найулюбленіший), щодо старших класів, то лише близько 10% старшокласників виявляють інтерес до образотворчого мистецтва.

Причини такого явища слід шукати не лише у вікових особливостях підлітків, а й в організації надходження інформації про образотворче мистецтво (у 8-му класі інваріантні навчальні плани загальноосвітніх шкіл не передбачають вивчення образотворчого мистецтва). Дається взнаки і недостатня кількість високопрофесійних – педагогів-художників у школах та слабка матеріально-технічна база (наочні засоби навчання, електронні посібники, ТЗН, допоміжні матеріали, інструменти тощо).

Але, навіть за таких умов, у школярів різних вікових категорій спостерігається активізація вибіркового інтересу до образотворчого мистецтва (його теоретичних, історичних, професійно-практичних аспектів). Їхня зацікавленість виходить за межі шкільних занять, значну частину вільного часу вони свідомо присвячують відвідуванню художніх виставок, галерей, музеїв, лекторіїв, гуртків, факультативів, студій, колекціонуванню репродукцій та мистецтвознавчої літератури, перегляду спеціальних телепередач тощо.

Ці школярі за якісними показниками позитивно відрізняються від так званих «середніх учнів» як щодо загального розвитку, так і «до рівня сформованості естетичної культури».

Водночас опитування широкого загалу школярів загальноосвітніх шкіл (1-7 класи) констатує досить невисокий до-15% рівень обізнаності учнів щодо творів образотворчого мистецтва. Серед творів, відомих учням, переважають так звані "хрестоматійні" твори російських та закордонних митців.

Зокрема, перші місця "посідають": "Джоконда" Леонардо да Вінчі, "Сікстинська мадонна" Рафаеля Санті, "Давид" Мікеланджело, "Золота осінь" Ісаака Левітана, "Богатирі" Віктора Васнецова, "Ранок у сосновому лісі" Івана Шишкіна, "Трійка" Василя Перова, "Бурлаки на Волзі" Іллі Рєпіна, "Бояриня Морозова" Василя Сурикова. Це зумовлюється тим, що саме ці твори найчастіше, використовувалися вчителями суміжних (дотичних) предметів упродовж кількох останніх десятиліть.

Набагато складнішою є ситуація з творами українського образотворчого мистецтва. Переважна більшість опитуваних учнів крім Тараса Шевченка взагалі не знає вітчизняних митців. Лише від 2 до 3% школярів називають деяких українських художників, серед яких: К.Білокур, М.Бурачек, М.Глуценко, М.Кривенко, М.Кузнєцов, Л.Левицький, В.Орловський, А.Петрицький, М.Пимоненко, М.Самокиш, С.Святославський, М.Ткаченко, Т.Яблонська. Та, на жаль, ні імен художників, ні назв їх творів школярі майже не знають.

Разом з тим вони вважають, що сучасна культурна людина має обов'язково володіти інформацією або знаннями щодо: найпопулярніших у світі мистецьких творів (77%); творів закордонних майстрів (75%); вітчизняної художньої спадщини (88%).

Учні цілком розуміють важливе значення образотворчого мистецтва в житті кожної людини, у формуванні естетичної культури особистості. Тому серед головних критеріїв культурного рівня людини вони визначають: багатий запас знань у галузі мистецтва (83%), здатність до емоційних переживань (55%), володіння навичками оцінки художньо-естетичної цінності мистецького твору (51%), що є ствердженням об'єктивно існуючих передумов для здійснення активного естетико-виховного впливу на сучасних школярів творів образотворчого, і насамперед українського, мистецтва передусім через удосконалення процесів їх сприймання та оцінювання.

Зокрема, помітно сприяє цьому розширення кола уроків образотворчого мистецтва в загальноосвітніх школах за рахунок їх якісно-змістовної перебудови.

Найбільш бажаними можна вважати:

а/ уроки ознайомлення з мистецькими творами /учні ознайомлюються з цілими серіями цих творів/;

б/ уроки вивчення творчості художників /проводяться бесіди, лекції про творчий шлях одного або кількох митців/;

в/ уроки сприймання та оцінювання творів образотворчого мистецтва /організується сприймання, аналіз та оцінка певного художнього твору або творів/;

г/ уроки оволодіння образотворчою грамотою /заняття з композиції, малювання з натури, за темами, оволодіння різними художніми техніками тощо/;

д/ уроки створення самостійних творчих робіт /втілення задуму учнів в оригінальних творчих роботах/.

За структурою сучасні уроки образотворчого мистецтва здебільшого мають комбінований характер, дещо схожі між собою, але й відрізняються відповідно до певної теми або типу. Їх основні компоненти такі:

- організація уваги учнів /у разі сприймання - установка на сприйняття/;*
- розповідь або лекція вчителя;*
- демонстрування наочних засобів навчання /з паралельним коментарем, бесідою або обговоренням/;*
- інструктаж /вербальний або візуальний/;*
- практична, творча або оцінна діяльність учнів;*
- аналіз та оцінка створених /або сприйнятих/ художніх робіт.*

Звичайно, кожному окремому уроку "відповідає" певний набір методів і методичних прийомів. Серед відомих і традиційних слід виділити такі малопоширені або інноваційні, як: порівняльний аналіз, моделювання, ігровий метод, дискусія, метод проблемних та експериментальних ситуацій, колективна творча діяльність тощо.

У позакласній діяльності з образотворчого мистецтва крім гурткової та факультативної роботи доцільним є впровадження таких її масових форм, як тематичні олімпіади, пересувні виставки, пошукові художньо-етнографічні експедиції, комплексні (з іншими видами мистецтва) конкурси, свята й фестивалі тощо.

Та головною метою в підвищенні ефективності занять образотворчим мистецтвом у школі було і є створення позитивного морально-емоційного клімату, справжньої творчої атмосфери, дійсної "школи радості" (за В.Сухомлинським).

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Послідовна зміна пріоритетності виховної, розвивальної та навчальної функцій образотворчого мистецтва у бік переважання перших двох уможливіє підвищення якості впливу мистецьких творів на естетичне виховання школярів. Це дав змогу поступово ліквідувати хибну практику, за якої вивчення творів образотворчого мистецтва в школі здійснюється переважно під час засвоєння учнями певного обсягу інформації, що є лише пасивною формою її опанування. Споглядання, співпереживання та сприймання художнього образу твору в цих випадках майже не відбувається.

Зазначене явище потребує докорінного перегляду. Насамперед доцільно змінити структуру та зміст процесу вивчення мистецьких творів, виділивши такі його основні компоненти, як ознайомлення, сприймання та оцінювання.

Іншими словами, ознайомлення з творами образотворчого мистецтва спрямовується передусім на задоволення пізнавально-інформативних потреб та формування в учнів уявлень про: місце та значення образотворчого мистецтва в житті людини і суспільства; вплив цього виду мистецтва на розвиток загальної та естетичної культури особистості; особливості діяльності художників, які працюють або працювали у різних жанрах, напрямках та стилях мистецтва; місце образотворчого мистецтва в структурі інших видів мистецтва /кіно, театр, телебачення, література тощо/; роль українського образотворчого мистецтва в процесі виховання естетичних, патріотичних, моральних почуттів, ідеалів, оцінок особистості.

Водночас сприймання та оцінювання творів образотворчого мистецтва мають дещо іншу специфіку. А саме - основною метою сприймання та оцінювання мистецького твору є формування у школярів навичок пізнання твору образотворчого мистецтва як цілісності, від чуття

його образної природи у єдності форми та змісту, орієнтування щодо його естетичної цінності: "сприймання твору мистецтва повинне створювати цілісне, емоційне уявлення про нього як єдиний організм, у якому виражальні засоби тісно пов'язані між собою та підпорядковані змісту".

Для даного процесу важливо, щоб суб'єкт, який сприймає, оволодів навичками оцінної діяльності (уявою, аналізом, асоціативним та образним мисленням), а об'єкт був справді естетично цінним.

На жаль, такі сторони процесу вивчення мистецьких творів, як сприймання та оцінювання, ще не набули у школі значного поширення і здійснюються лише епізодично на уроках образотворчого мистецтва та інколи на уроках літератури, історії, народознавства. Однак широкі можливості естетичного сприймання та оцінної діяльності як досить результативних видів навчальної роботи учнів очевидні, бо підтверджені шкільною практикою та численними психолого-педагогічними дослідженнями. За умов оптимальної організації процесу сприймання та оцінювання творів образотворчого мистецтва у більшості школярів якісно поглиблюється пізнання, розвиваються навички сприймання художнього образу (як однієї з основних естетичних цінностей твору), удосконалюється оцінна діяльність. Крім того, сучасні наукові спостереження констатують, що емоційні переживання від сприймання мистецтва мають для багатьох дітей цілком самостійну цінність.

З іншого боку, для повнішої реалізації естетико-виховних можливостей творів образотворчого мистецтва конче необхідні певні педагогічні умови. Це, зокрема, визначення обсягу та змісту інформації відносно презентованих учням творів образотворчого мистецтва (Художественное восприятие: Сб. статей / Под ред. Б.С.Мейлаха. – Л., 1971. – С. 289), її систематизація та узагальнення; раціональне використання наочно-методичних посібників та технічних засобів навчання для здійснення повноцінного сприймання й оцінювання мистецьких творів (адже високоякісне демонстрування поліграфічних, діапозитивних репродукцій чи оригіналів дає змогу школярам зосередити увагу, послідовно, докладно розглянути твір); впровадження конкретної методики формування навичок сприймання та оцінної діяльності школярів із обов'язковим урахуванням їхніх вікових особливостей.

Цілеспрямоване та планомірне залучення школярів до сприймання та оцінювання мистецьких творів доцільне уже з 1-го класу, коле учні з великою цікавістю ставляться до образотворчого мистецтва, шукаючи в ньому не лише задоволення своїх пізнавальних потреб, а й своєрідну емоційну "підтримку". Щоб уникати традиційно-формального ознайомлення школярів з мистецькими творами, бажано урізноманітнювати форми, методи і прийоми навчання, не обмежуючись такими застарілими, як уроки-бесіди, на яких подаються лише деякі відомості про картини, скульптури або ілюстрації, недостатньо використовуються художньо-образні можливості цих творів. У сучасних

умовах більш цінним здобутком вчителя можна вважати послідовний і систематичний розвиток у школярів здатності свідомо аналізувати та оцінювати твори образотворчого мистецтва. Природно, педагогові обов'язково треба зважати на вікові особливості учнів, оскільки в різному віці вони по-різному сприймають побачене.

Візуальні посібники іноді доцільно доповнювати ще й прослуховуванням поетичних текстів, казок, музичних творів, фрагментів з опер та балетів. Завдяки такому комплексу прийомів і засобів навчання дитяче сприймання стає більш повноцінним, а нерідко й по-справжньому естетичним.

Стимулювати естетичне сприймання творів образотворчого мистецтва доцільно і за допомогою порівняння їх з музичними або літературними.

Досить ефективними є й "супутні" прийоми: вибір дітьми після розгляду художнього твору пісень або віршів, малювання з пам'яті за уявою, усні висловлювання, перегляд подібних творів для цілеспрямованого нагромадження в учнів візуально-образних вражень.

Різний вік дітей потребує різних підходів до організації їхнього сприймання та оцінної діяльності. Наприклад, написання письмових відгуків, творів, рецензій за картинами в початкових класах є малоефективним, бо учні ще недосконало володіють письмовою мовою, у них ще досить обмежений запас лексики, особливо з галузі образотворчого мистецтва.

Для молодших школярів мистецький твір – найперше джерело пізнання світу.

У творах образотворчого мистецтва їхню увагу привертають жанрові сцени, зображення подій повсякденного життя, об'єктів природи, взаємин та настрою людей. Навпаки, для учнів середнього шкільного віку письмова форма вираження ставлення до твору не лише посиljena, а й досить результативна, бо відповідає таким особливостям підлітків, як прагнення до самоствердження в думках та вчинках, до самостійності. Учні середніх класів захоплюються історичною тематикою художніх творів. Вони кмітливі, безпосередні у сприйманні дійсності та мистецтва, прагнуть до самоствердження в судженнях і вчинках, володіють неабияким творчим потенціалом та уявою.

Тому, добираючи твори для ознайомлення, сприймання та оцінювання, треба враховувати специфічні вікові особливості дітей. Не можна забувати й про те, що пропонувані учням завдання мають бути їм по силі, акцентуючи їхню увагу на естетичних якостях зображуваного. Саме за умов досконалого педагогічного керівництва судження учнів зводитимуться до виявлення їхньої естетичної ерудиції, розуміння художнього образу в творі, особистого ставлення до нього.

Серед сучасних методів та прийомів забезпечення естетичного сприймання художніх творів найбільш плідним з-поміж інших вважається порівняльний аналіз. Він дає змогу навчити дітей самостійно

визначати види, жанри, техніки образотворчого мистецтва, розрізняти репродукції та оригінали, підробку і шедеври, він виявляється доречним і тоді, коли дитині ще важко висловлювати свою власну оцінку твору. Адже деякі твори викликають певні асоціації, спогади, емоційні реакції, що інколи утруднює їх сприймання та оцінювання.

Порівняльний аналіз здійснюється:

- а/ зіставленням життєвих вражень, асоціативних образів, особистого естетичного досвіду з тими, що виникли під час розгляду творів;
- б/ вибором серед кількох творів співзвучного прочитаному віршу, прослуханому музичному твору, пісні;
- в/ добором віршів, мелодій, сполучень кольорів або квітів відповідно до розглянутого.

Чимало значення набуває і своєчасне інформування учнів про використання художніх методів, різноманітних виражальних засобів і прийомів, передумов для задуму створення твору, його художньо-естетичної цінності. За допомогою саморобної книжки-словника відповідно до віку школярів ("Веселкова абетка", "Перчень-малювальник", "Словник Олівця-малювця", "Про прекрасне", "Мова навколишньої краси", "Мистецькі обрії", зошити-щоденники тощо) треба пояснювати їм мистецтвознавчі терміни і поняття.

Це допомагатиме школярам сміливіше висловлювати оцінні судження та особисті враження від побаченого, впливатиме на якість та естетичну спрямованість їхньої оцінної діяльності.

Доведено, що образотворче мистецтво дає статичне репродукування світу в його зримому, чуттєво-вірогідному бутті і будується на видимій схожості, подібності образу та реальності. Інакше кажучи, відтворюючи реальність, образотворче мистецтво не копіює її, а створює художні образи, особливостями яких є вираження абстрактної ідеї в конкретно-чуттєвій формі.

Щоб кожна людина була спроможна не лише інтуїтивно, а й свідомо сприймати красу довкілля та його художньо-образне відображення в творах мистецтва, у неї (за висновками Т.І. Цвілих) необхідно з раннього дитинства активно розвивати поряд з пам'яттю, інтелектом, спостережливістю, насамперед образне мислення, уяву, асоціативний фонд. Саме ці якості дають людині змогу насправді не тільки споглядати світ прекрасного, милуватися, захоплюватися ним, а й естетично оцінювати, а згодом навіть успішно реалізуватися у власній творчості.

Отже, по завершенні початкової школи учні молодших класів орієнтовно мають знати:

- *назви основних видів образотворчого мистецтва та їх відмітні особливості;*
- *основні жанри образотворчого мистецтва /портрет, пейзаж, натюрморт, історичний, анімалістичний, побутовий, батальний, соціальний тощо/;*
- *етапи послідовної роботи художника над створенням картини, скульптури або іншого художнього твору (задум, ескіз, етюд, начерки, замальовки, композиційні та колористичні варіанти, завершення роботи);*
- *назви та авторів творів образотворчого мистецтва певного виду або жанру;*
- *основні мистецтвознавчі терміни й поняття у межах програмних вимог;*
- *імена найвидатніших українських художників та назви їхніх творів тощо.*

Крім цього, бажано виробити в учнів початкових класів уміння свідомо визначати та мотивувати вибір улюблених мистецьких творів (з вербальним або іншим вираженням особистого ставлення до них).

За принципом наступності учні середнього шкільного віку по закінченні сьомого класу додатково до переліченого вище мають знати:

- *про особливості втілення художнього образу в мистецьких творах різних видів і жанрів;*
- *про специфіку виражальних засобів у різних творах образотворчого мистецтва;*
- *основні терміни і поняття з теорії образотворчого мистецтва в межах програмних вимог;*
- *про творчість деяких найвидатніших українських митців в галузі образотворчого мистецтва;*
- *назви та авторів творів українського образотворчого мистецтва (в різних видах та жанрах), і зокрема мистецтва рідного краю;*
- *найвідоміші художні музеї та галереї в Україні, країнах СНД та ін.;*
- *місця розташування та специфіку основних центрів народних художніх промислів в Україні (кераміка, ткацтво, вишивка, килимарство, писанкарство, різьблення тощо);*
- *про найбільш відомі художньо-культурні пам'ятки в Україні та зокрема у рідному краї.*

Відповідно до знань вищим мав бути в учнів середніх класів й рівень умінь. Так і їм треба уміти розрізняти (з обґрунтуванням суджень або оцінок) твори образотворчого мистецтва за ознаками певних видів та жанрів; оцінювати мистецький твір за його художньо-естетичними якостями (з аналізом, мотивацією оцінок і особистого ставлення); брати активну участь у порівняльному аналізі, колективному обговоренні, дискусії та уміти складати письмовий відгук або рецензію на художній твір; за певними естетичними критеріями адекватно сприймати й оцінювати художні образи у творах мистецтва.

Для удосконалення процесів сприймання та оцінювання творів образотворчого мистецтва учням можна запропонувати змістовий склад суто естетичної оцінки, яка має структуруватися з таких компонентів:

- 1) власна інтерпретація сюжету;*
- 2) опис місця дії;*
- 3) визначення головного героя (явища, події, предмета), його емоційного стану або інших якостей;*
- 4) визначення другорядних персонажів (подій, предметів), їхньої ролі у творі;*
- 5) опис представлених явищ або подій;*
- 6) аналіз композиційного рішення (доцільність виділення планів, розміщення та підпорядкованість деталей тощо);*
- 7) відповідність реальності;*
- 8) оцінка колірною вирішення;*
- 9) визначення та аналіз художньої техніки виконання;*
- 10) констатація образності твору (виявлення художнього образу);*
- 11) аналіз загального настрою "твору";*
- 12) висловлення особистого враження від твору;*
- 13) використання в оцінці асоціативних аналогій, зіставлень, порівнянь, метафор, епітетів тощо.*

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Лист МОН України від 06.07.09 №1/9-459 «Про проведення у 2009р. серпневих конференцій педагогічних працівників загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладів».
2. Інформаційні збірники МОН №№14-18 за 2009 р. «Методичні рекомендації щодо вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу у 2009-2010 навчальному році».
3. С. В. Коновець «Твори українського образотворчого мистецтва на уроках в школі. методичні рекомендації для вчителів образотворчого мистецтва». – К., 1979.
4. Художественное восприятие: Сб. статей / Под ред. Б.С.Мейлаха. – Л., 1971. – С.289.